

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۴/۰۳/۳۰

پوهاند نصرالله ستانکزی

برگ های از تاریخ حقوق افغانستان (قسمت بیست و چارم)

ظهور الامان
در زمره کتب حقوقی عصر امانیه یکی هم کتاب تحت عنوان ظهور الامان است که مشتمل بر عناوین مختلف حقوق فردی و جمعی است .
این کتاب که توسط عبدالحق بن مرحوم ملا عبدالعزیز قوم سلیمان خیل ساکن ارغندی سفلی تالیف گردیده بود . در سال ۱۳۰۴ خورشیدی در مطبعه در کابل چاپ گردیده است .
در آغاز در مقدمه هدف از تالیف اثر مذکور چنین بیان گردیده است: «لهدا رساله مشتمله بر حقوق نوعیه و شخصیه اسلامی بطرز اختصار و آسان بیان کردم و به ظهور الامان مسمی ساختم تا عامه مسلمانان از حقوق شان آگاهی یافته پابند آنها بوده و مطلق العنان نباشند و حقوق شرع انور را بر نمه خود لازم و واجب بدانند از الله تعالی که هادی حقیقی است امید می کنم که بعد از تمویل آنها در دارین بمقصد خود فایز و نائل گردند» هم چنان در مقدمه به عنوان مدخل بر موضوع ؛ خلاصه نظام حقوقی از نظر دین اسلام را چنین می خوانیم:
« دین اسلام برای هر گروه و اشخاص حقوق را مقرر و معین ساخته هر کسی را پابند حکمی و حقی (حقیقی) کرده، در دین ما قصاص و دیات، حدود و تعزیرات ، تخویف و تذبیرات است کسی خود سر نیست . نصب امام بر مسلمانان و تقرر قاضی بر امام برای اجرای همین احکام و غیره واجب و لازم گشته تا اهل ظلم و فساد خود سر نبوده خلل و نقصان در احکام اسلام واقع نشود . معابر و دیار اسلامیه از شر و فساد قطاع الطریق و اهل طغیان در امن و امان دارند .»
سپس به تصنیف حقوق پر داخته و حقوق نفس بر خود نفس را مشتمل بر تکمیل کمالات و ظلم نا کردن بر خود دانسته و می گوید در صورت پابند بدین دو ؛ سعادت دارین نصیب فرد می گردد . بعداً حقوق نفس بر نفس را به شعبات ذیل تقسیم نموده است :

- ۱ - حق الله تعالی بر بندگان.
- ۲ - حق بندگان است بر الله تعالی .
- ۳ - حق قرآن عظیم ایشان است .
- ۴ - حق رسول الله صلی الله علیه و سلم است بر امت .
- ۵ - حق پادشاه است بر رعیت .
- ۶ - حق رعیت است بر پادشاه .
- ۷ - حق علما است .
- ۸ - حق والدین است .
- ۹ - حق والد است بر والدین .
- ۱۰ - حق شوهر است بر زن .
- ۱۱ - حق زن است بر شوهر .
- ۱۲ - حق قرابت و رحم است.
- ۱۳ - حق حار (همسایه) است .
- ۱۴ - حق مسلمان است بر دیگر مسلمان .
- ۱۵ - حق اخوت اسلامی است.

سپس مولف به توضیح هر یک از حقوق فوق الذکر به تفصیل پرداخته است . اما ؛ در اینجا به منظور جلوگیری از طولیت کلام اختصاراً هریک را مرور می نمایم :

د پانو شمیره: له 1 تر 3

در مورد حق خداوند بر بندگان بر سه نکته تمرکز نموده است: توحید، عبادت و اطاعت. در بیان حق بندگان بر خداوند نیز مستند به حدیث پیغمبر (ص) سه نقطه را بیان نموده: قبول توبه و کرامت، تجاوز از معصیت و ادخال جنت.

در باب حقوق قرآن؛ هم به سه مورد پرداخته شده: نظر بتکلم قرآن، حصه عقل است، و آن تفسیر معانی قرآن است و حصه دل است، که بحضور و فکر تأمل در معانی خوانده شود.

در بیان حقوق حضرت محمد مصطفی (ص) هشت مورد را ذکر می نماید: وجوب اطاعت اوشان، ملازمت تعظیم و تکریم، فهم شریعت اوشان، مواظبت سنت رسول (ص)، لزوم محبت او، محبت اهل و بیت او، شفقت و رحمت بر امت انحضرت (ص) و تفحص کردن از اخلاق و آداب انحضرت (ص) سپس در مورد اطاعت پادشاه ۱۳ مورد ذیل را بیان می کند:

وجوب اطاعت، در وقت حاجت معاونت او، در دل محبت او، بر زبان مدحت و ثنا او، بارکان امتثال اوامر و نواهی او، ظاهرا و باطنا تعظیم او، در وقت ضرورت قرض دادن است او را، در صورت عدالت، به وجه احسن نه نفاق لزوم مدحت او است، در صورت ظلم صبر است بر مکاره او، قولا و فعلا همراه او نیکی کردن است، لزوم اطاعت است والی او را، هر گروه از رعیت بکار محوله منسوبه خود باخلاص و صداقت مشغول شدن است و کسکه از اطاعت او سر باز زند با او به مجادله پرداختن است.

حقوق مردم بر پادشاه را نیز به قرار ذیل بر می شمرد: حفظ دین و مذهب، تطبیق حدود و قصاص، تامین امنیت راه ها، حفظ مسلمانان، کمک به محتاجان، برخورد نیک با مردم با بیروی روش پیغمبر (ص) و حضرت عمر (رض)، شفقت بر رعیت، امر به معروف و نهی از منکر، حفظ تعمیرات و اماکن عمومی، حمایت حقوق مظلومان، ترغیب مردم بر نمازهای جمعه و اعیاد، انتخاب اهل کار در امور حکومتی، و تامین عدالت.

در بخش دگر از کتاب ظهور الامان در مورد وظایف پادشاه چنین آمده است: چیزی را که برای خود می پسندد برای دیگران نیز بیسندد، دستگیری حاجت مندان و آن ها را نباید خوار ببندارد، همواره شهوت اش را کنترل نماید، سهل داشتن امور سلطنتی، کسب رضایت مردم، اوامر خداوند را بر خواست های رعیت ترجیح دادن، عدل کردن و رعایت اعتدال در امور، ملاقات نمودن با علما، برای جلوگیری از ظلم حاکمان باید همیشه متوجه باشد و خود داری از تکبر، هم چنان در مورد اوصاف پادشاه در اثر مذکور چنین می خوانیم: داشتن شجاعت، داشتن سخاوت، داشتن فراست و داشتن عدالت.

در بحث دیگر از کتاب حقوق علما به قرار ذیل آمده است: پادشاه باید با علما با احترام برخورد کند، حقوق شان پرداخته شود، احترام شان در هر زمان و مکان رعایت گردد، تامین حقوق مالی گردند و کهنسالان شان بر جوانان ترجیح داده شود.

باب دیگر در مورد حقوق والدین است، که در آغاز در روشنایی احکام الهی و سنت نبوی (ص) بر آن روشنایی انداخته شده و سپس حقوق آن ها را طور ذیل بر می شمرد: قبولی امر شان بشرط آن که خلاف شرع نباشد، انجام خدمت شان؛ در ادامه می نویسد که خدمت این چار شخص عار نیست: استاد، پدر و مادر، پادشاه و مهمان، تامین اعاشه و اباته، در صورت خواستن به حضور والدین نباید تاخیر بعمل آید، با ایشان به نرمی و محبت سخن گفتن، در حصول در خواست هایشان تعلل نه ورزیدن، در مخاطبه نام شان گرفته نه شود، در رفتن در یک راه نباید از آنها سبقت جست تا اجازه نداده باشد به سخن نه پرداختن، در خوردن و آشامیدن به والدین سبقت دادن، چیزی را که بر خود می پسندد برای والدین نیز بیسندد، در مجموع به والدین دیگران نیز دشنام ندادن، در تمامی دعا ها یاد کردن وادین، به زیارت قبور والدین رفتن، اجرای تعهدات والدین بعد از مرگ ایشان، داشتن محبت با اقربای ایشان، احترام گذاشتن به دوستان ایشان و ادای دیون ایشان.

در خصوص حقوق اولاد بر والدین چنین مواردی را در کتاب ظهور الامان می خوانیم: دادن اذان بعد از ولادت در گوش طفل، گذاشتن نام نیک، قدری خرما یا عسل در دهن طفل گذاشتن، ذبح عقیقه، تراشیدن موی سر، ختنه نمودن پسر، آموزش دین، به بهترین کسب ها هدایت کردن، تشویق به ازدواج در جوانی، جلوگیری از معاشرت با بدان و ادای نفقه.

در مورد حقوق زوج بر زوجه خلص مطلب قرار ذیل آمده است: از خانه شوهر بدون اجازه بیرون نرود، در هر حالی به استثنای حالت حیض به خواست رابطه جنسی شوهر جواب مثبت دهد، در مال شوهر خیانت نه نماید، در دعای خود او را شریک سازد، اقربای شوهر را احترام کند، از استعمال کلمات بد در برابر شوهر خود داری کند، حتی الامکان در کار ها شوهر را کمک کند، اگر خانم متمول بود در اموال خود بر شوهر اش احسان کند و مال خود را از او منع نه کند.

در مورد زوجه بر زوج این موارد بر شمرده شده است: دادن نفقه زوجه از مدرک حلال و به وفرت، زمینه ستر و حجاب را رعایت کند، آموختن امور شرعی لازمی است که زوج به زوجه بیاموزند، ادای حقوق مهر و سایر امور مالی، عدم تادیب زن از حدود شریعت به غیر، بیشتر از چار ماه از او نباید دوری کند، از زیارت والدین او را نباید منع کند، عدم مجامعت از عقب و اگر از او اشتباهی سر زند به او نصیحت کند.

یکی از موضوعات دیگری که در کتاب مذکور بیان گردیده حقوق اقارب و رحم است ؛ که چنین آمده است : نیکی و احسان بالترتیب ذیل باید صورت گیرد : مادر و پدر ، اولاد و لو عینی نباشد، با اجداد و جدات ، با کاکا و عمه ، با برادران و خواهران و با خاله و ماما .

در قسمت دیگر اثر مذکور در مورد حقوق همسایگان چنین آمده است ؛ در کتاب همسایگان به سه دسته تقسیم شده اند ؛ همسایه که از جمله اقربا باشد سه حق دارد : حق رحم (خویشاوندی) ، حق اسلام و حق همسایگی ، همسایه که دو حق دارد که مسلمان باشد : حق اسلام و حق همسایگی و همسایه غیر مسلمان که یک حق دارد که همانا حق همسایگی است و در کل همسایه چار حق دارد : مواساة (کمک و همکاری) کردن و احسان ، عدم داشتن طمع در مال همسایه ، باعث رنج و آزار همسایه نشدن و به رسیدن رنج و عذاب از همسایه صبر داشتن .

در اخیر در بیان حقوق مسلمانان بر یکدیگر این موارد پیش بینی می شود : ادای سلام به همدیگر ، اجابت ضیافت ، در صورت مطالبه مشوره با اخلاص مشورت دادن ، وقتی که عطسه زد گفتن الحمد لله ، در صورت مریض شدن به عیادت او رفتن و در صورت وفات در مراسم جنازه اشتراک ورزیدن . هم چنان در اخوت اسلامی تذکر داده شده که باید با دیگران با مروت بر خورد کرد به مال و روان خیر خواه دیگران بود ، از کمک نباید دریغ ورزید ، در اعمال نیک تشویق و ترغیب نمودن و در اعمال بد ممنوع داشتن و در نهایت عیوب دیگران را پوشاندن است .

باب دیگر در مورد حقوق والدین است ، که در آغاز در روشنائی احکام الهی و سنت نبوی (ص) بر آن روشنائی انداخته شده و سپس حقوق آن ها را طور ذیل بر می شمرد : قبولی امر شان بشرط آن که خلاف شرع نباشد، انجام خدمت شان ؛ در ادامه می نویسد که خدمت این چار شخص عار نیست : استاد ، پدر و مادر ، پادشاه و مهمان ، تامین اعاشه و اباته ، در صورت خواستن به حضور والدین نباید تاخیر بعمل آید ، با ایشان به نرمی و محبت سخن گفتن ، در حصول در خواست هایشان تعلل نه ورزیدن ، در مخاطبه نام شان گرفته نه شود ، در رفتن در یک راه نباید از آنها سبقت جست تا اجازه نداده باشد به سخن نه پرداختن ، در خوردن و آشامیدن به والدین سبقت دادن ، چیزی را که بر خود می پسندد برای والدین نیز بپسندد ، در مجموع به والدین دیگران نیز دشنام ندادن ، در تمامی دعا ها یاد کردن واذین ، به زیارت قبور والدین رفتن ، اجرای تعهدات والدین بعد از مرگ ایشان ، داشتن محبت با اقربای ایشان ، احترام گذاشتن به دوستان ایشان و ادای دیون ایشان .

در خصوص حقوق اولاد بر والدین چنین مواردی را در کتاب ظهور الامان می خوانیم : دادن اذان بعد از ولادت در گوش طفل ، گذاشتن نام نیک ، قدری خرما یا عسل در دهن طفل گذاشتن ، ذبح عقیقه ، تراشیدن موی سر ، ختنه نمودن پسر ، آموزش دین ، به بهترین کسب ها هدایت کردن ، تشویق به ازدواج در جوانی ، جلوگیری از معاشرت با بدان و ادای نفقه .

در مورد حقوق زوج بر زوجه خلص مطلب قرار ذیل آمده است : از خانه شوهر بدون اجازه بیرون نرود ، در هر حالی به استثنای حالت حیض به خواست رابطه جنسی شوهر جواب مثبت دهد ، در مال شوهر خیانت نه نماید ، در دعای خود او را شریک سازد ، اقربای شوهر را احترام کند ، از استعمال کلمات بد در برابر شوهر خود داری کند، حتی الامکان در کار ها شوهر را کمک کند ، اگر خانم متمول بود در اموال خود بر شوهر اش احسان کند و مال خود را از او منع نه کند .

در مورد زوجه بر زوج این موارد بر شمرده شده است : دادن نفقه زوجه از مدرک حلال و به وفرت ، زمینه ستر و حجاب را رعایت کند ، آموختن امور شرعی لازمی است که زوج به زوجه بیاموزند ، ادای حقوق مهر و سایر امور مالی ، عدم تادیب زن از حدود شرعیت به غیر ، بیشتر از چار ماه از او نباید دوری کند ، از زیارت والدین او را نباید منع کند ، عدم مجامعت از عقب و اگر از او اشتباهی سر زند به او نصیحت کند .

یکی از موضوعات دیگری که در کتاب مذکور بیان گردیده حقوق اقارب و رحم است ؛ که چنین آمده است : نیکی و احسان بالترتیب ذیل باید صورت گیرد : مادر و پدر ، اولاد و لو عینی نباشد، با اجداد و جدات ، با کاکا و عمه ، با برادران و خواهران و با خاله و ماما .

در قسمت دیگر اثر مذکور در مورد حقوق همسایگان چنین آمده است ؛ در کتاب همسایگان به سه دسته تقسیم شده اند ؛ همسایه که از جمله اقربا باشد سه حق دارد : حق رحم (خویشاوندی) ، حق اسلام و حق همسایگی ، همسایه که دو حق دارد که مسلمان باشد : حق اسلام و حق همسایگی و همسایه غیر مسلمان که یک حق دارد که همانا حق همسایگی است و در کل همسایه چار حق دارد : مواساة (کمک و همکاری) کردن و احسان ، عدم داشتن طمع در مال همسایه ، باعث رنج و آزار همسایه نشدن و به رسیدن رنج و عذاب از همسایه صبر داشتن .

در اخیر در بیان حقوق مسلمانان بر یکدیگر این موارد پیش بینی می شود : ادای سلام به همدیگر ، اجابت ضیافت ، در صورت مطالبه مشوره با اخلاص مشورت دادن ، وقتی که عطسه زد گفتن الحمد لله ، در صورت مریض شدن به عیادت او رفتن و در صورت وفات در مراسم جنازه اشتراک ورزیدن . هم چنان در اخوت اسلامی تذکر داده شده که باید با دیگران با مروت بر خورد کرد به مال و روان خیر خواه دیگران بود ، از کمک نباید دریغ ورزید ، در اعمال نیک تشویق و ترغیب نمودن و در اعمال بد ممنوع داشتن و در نهایت عیوب دیگران را پوشاندن است .